

HARDANGERVIDDA VILLREINUTVAL

Referat

Teams-møte utvalet 28.10.2025 kl. 19.00 – 22.30

Deltakere:

Odd Gunnar Vikan, Karl Halvor Skårberg, Jan Bekkestad, Herman Tank-Nielsen, Torbjørn Børve, Hans G. Myklatun, Atle Ulgenes, Jonas Aakre, Andre Botnen, Bernt Hagtor Augestad, Anders Eriksrud, Marius Aksvik og Svein Erik Lund (sekretær).

Sak 23/25: Høring felles sti- og løypeplan Hardangervidda

Hardangerrådet har sendt på høring forslag til felles sti- og løypeplan for Hardangervidda. Forslag til uttale ble gjennomgått. Villreinutvalet gir følgende uttale til planen:

Det er svært mye kunnskap om villreinen og villreinen sin arealbruk på Hardangervidda. Både erfaringsbasert og forskningsbasert kunnskap slår fast at for mye forstyrrelse gir barriere- og unnvikelseeffekter med den konsekvens at dyra ikke får tilgang til de beste beiteområdene gjennom året. Hyppige forstyrrelser gir i tillegg økt energiforbruk og mindre tid til næringsopptak. I sum medfører dette dårlig kondisjon på dyra og dårlig dyrevelferd. Kvalitetsnorm for villrein der tilstanden til dyra og villreinen er målt ut fra fastsatte kriterier viser at tilstanden på Hardangervidda ikke er godkjent. Manglende arealbruk som følge av menneskelig forstyrrelse er hovedårsaken. Hvordan ferdsel langs merkede stier- og løyper påvirker villreinen arealbruk negativt er godt dokumentert gjennom NINA sine ferdselsundersøkelser. Tilsvarende undersøkelser og resultat finner en også i mange andre villreinområder.

Stortingsmelding for villrein beskriver denne problematikken og forslår bl.a. «auka tiltrettelegging av villreinvennleg ferdsel» og «målretta restaurering av leveområda til villreinen» som to av fem strategiske tiltak for å gi villreinen bedre livsvilkår. Dette er viktige tema i pågående prosesser med tiltaksplaner for villrein. Der foreslås bl.a. ulike tiltak for endring av sti- og løypenettet og helhetlig planlegging av tiltretteleggingen trekkes frem. På Hardangervidda har dette arbeidet allerede pågått i flere år og har resultert i et forslag til felles sti- og løypeplan som nå er på høring. Fylkeskommunene og kommunene er med det allerede godt i gang med å komme frem til en helhetlig plan for friluftslivferdselen, slik at villreinen kan få det bedre i fremtiden. Dette samtidig som det fortsatt er gode muligheter for friluftslivferdsel og drift av turisthytter.

Felles sti og løypeplan et faglig fundert forslag til hvordan et mer villreinvennlig sti- og løypenett bør være i fremtiden. Det opprettholder samtidig gode muligheter for friluftslivsferdsel gjennom hele året. Muligheten til videre drift av betjente turisthytter

oppretholdes i stor grad, med unntak av for Litlos turisthytte. Forslag til sti- og løypeplan vil medføre en forskyvning av ferdselen i forhold til i dag, noe som kan endre besøksgrunnlaget for den enkelte turisthytte. Turisthyttene i nordre og østre deler av vidda vurderes å kunne få økt besøksgrunnlag om foreslåtte endringer i sti- og løypenettet gjennomføres. Dette fordi dagens ferdsel på vestre deler av vidda forventes å bli kraftig redusert, noe som er målet med foreslåtte endringer i sommerløypenettet.

Forslagene til omlegging av sti- og løypenettet, samt annen styring av friluftslivsferdsel vi trolig oppleves som inngripende for friluftslivet og DNT, men fremstår objektivt sett som en minimumsløsning for villreinen og dens behov for mer ro og tilgang til de beste beiteområdene. Ivaretagelse av en internasjonal ansvars art som også har svært stor betydning for bygdene rundt vidda, både økonomisk og kulturelt, bør veie tyngre enn tilrettelegging for masseturisme i sårbare høyfjellsområder. Foreslåtte endringer i friluftslivferdselen vil for det aller meste medføre endringer for hvor tilreisende turister beveger seg og ikke påvirke lokalbefolkningens bruk av fjellet.

Mål og tiltak i felles sti- og løypeplan støttes i hovedsak. For å bedre villreinens arealbruk og redusere barriere- og unnvikelseeffekter som følge av friluftslivferdsel er det viktig at det raskt gjennomføres reelle endringer i sti- og løypenettet og gjøres endringer for enkelte av turisthyttene. Det er viktig at det gjøres store nok endringer til at forstyrrelsen fra friluftslivferdselen raskt kommer ned på et for villreinen, akseptabelt nivå i store nok områder. Tiltakene må videre få virke over så mange år at det er reell mulighet for villreinen å respondere på disse og endre sin arealbruk.

Det er viktig at felles sti- og løypeplan for Hardangervidda er konkret og inneholder kraftfulle tiltak til endringer i sti- og løypenettet, samt styring av annen friluftslivferdsel. Dette for at planen blir et reelt styringsdokument og hjelp til forvaltningen.

Følgende hovedpunkter fremheves som svært viktig:

- Reelle endringer og reduksjon av merkede sommerløyper i de viktige kalve- og oppvekstområdene i vest og nord-vest, samt tradisjonelle sommerbeiteområder på sentralvidda.
- Endringer i nettet av merkede vinterløyper, samt regulering av stikketidspunkt for styring av ferdsel i tid og rom.
- Stans i markedsføring av sentrale stier- og løyper som er ansett å være skadelig for villreinen.
- Forvaltningen må få et lovverk som muliggjør styring og regulering av friluftslivsferdsel som kiting, hundekjøring, sykling ol. Aktiviteter som kiting og hundekjøring bør ikke tillates i villreinområdet. Dette er aktiviteter som må styres slik at de ikke er til skade for villrein og annet naturmangfold.

Kommentar til enkeltforslag:

Ferdsel til fots / Restaureringstiltak

Kapittel 5 i planen omhandler restaureringstiltak, dvs. omlegging av merkede sommerstier. Dette vurderes å være det absolutt viktigste tiltaket i planen sammen med forslag knyttet til vintreløypene (kap. 2.3). Målet med restaureringstiltakene er å bidra til en større fredelig sone

der ferdsel til fots reduseres sterkt i kalve-, oppvekst- og sommerperioden. Forslag til tiltak samsvarer med forslag til tiltaksplan for villrein utarbeidet av Statsforvalterene (desember 2023).

Tiltakene er presentert som flere pakker knyttet til geografiske områder, der turisthyttene med tilhørende løypenett er utgangspunktet. *Pakkene må sees i sammenheng da de enkeltvis må forventes å ha mindre effekt, mens sumeffekten av pakkene forventes å bli stor med tanke på å bedre forholdene for villreinen.* De ulike pakkene er foreslått gjennomført i to faser. Pakkene Lågaros, Hellevassbu og Torehytten foreslås gjennomført i fase 1 med oppstart i 2026. Deretter foreslås gjennomføring av fase 2 med pakkene Litlos og Hadlaskard med oppstart i 2030.

Lågaros-pakken (fase 1)

Selvbetjeningshytte Lågaros foreslås lagt ned, sammen med tilknyttet nett av stier. Formålet er å bedre villreinens mulighet til å trekke nord- og østover til tradisjonelle sommer og høstbeiter. Dette området er i dag det eneste området hvor villreinen kan trekke fra vest til øst i sommerperioden. Menneskelig ferdsel i området er allerede i dag på et kritisk høyt nivå og trekket er i fare for å kunne opphøre med ytterligere økning i denne ferdselen. Denne pakken vurderes som viktig for villreinen, men har i liten grad negativ betydning for det samlede sti- og løypenettet. Mogen turisthytte vil kunne være negativt berørt av tiltaket, men de vurderer å endre driften til å bli en basehytte med gjester over flere dager som benytter nærområdet. Dette som alternativ til en drift basert på å være startpunkt / endepunkt for ferdsel over vidda. Lågaros turisthytte med løypenett vil da bli av mindre betydning for Mogen turisthytte. Tiltaket anbefales gjennomført.

Et alternativt forslag der sti fra Mogen – Lågaros – Rauhellere beholdes, men hvor det skjer en omlegging av deler av strekningen anbefales ikke. Forslaget vurderes å ikke gi nødvendig reduksjon av ferdselen på sikt. Dette spesielt hvis redusert ferdsel i vest gir økt ferdsel på stinettet i øst. I tillegg kan det oppstå brukerkonflikter knyttet til motorferdsel på slepa inn til Vegarhovd / Lågaros, dersom stien legges langs denne for å unngå trekkpassasjene langs Lågen.

Hellevassbu-pakken (fase 1)

Selvbetjeningshytta Hellevassbu foreslås stengt på sommeren og stinettet tilknyttet hytta foreslås lagt ned. Dette stinettet har i dag svært høy trafikk og fremstår som en barriere for villreinen. Ved å fjerne denne barrieren vil villreinen få tilgang til høyereliggende områder lenger vest, med gradvis snøsmelting og fremvekst av ferskt beite. Tilgang til snøfonner i dette vestre området vil være positivt for dyra for å redusere parasittbelastning. Tiltaket berører DNT sin aktive markedsføring for kryssing av vidda som en del av «Norge på langs-ruta». Av hensyn til villreinen bør turisttrafikken der målet er å krysse vidda, flyttes fra vestvidda over til østvidda og på de nordre delene av vidda. Tiltaket anbefales gjennomført.

Torehytten-pakken (fase 1)

Selvbetjeningshytta Torehytten foreslås lagt ned og stinettet tilknyttet hytta foreslås lagt ned. Dette for å skape et rolig område i de tradisjonelle kalve- og oppvekstområdene i nordvest, der villreinen kan finne svært næringsrikt beite i en lengre periode etter hvert som snøsmeltingen skjer i de ulike høydelag. Tiltaket vurderes som helt nødvendig for at villreinen igjen skal ta i bruk de tradisjonelle kalve- og oppvekstområdene. Tiltaket anbefales gjennomført.

Hadlaskard-pakken (fase 2)

Selvbetjeningshytta Hadlaskard foreslås lagt ned med omkringliggende stinett. Hensikten er den samme som for Torehytten. Alene vil tiltaket ha mindre effekt for villreinen og må sees på som et supplerende tiltak sammen med de øvrige tiltakspakkene. Sti mellom Hedlo turisthytte og Nybu er foreslått lagt ned. Denne stien bør vurderes opprettholdt som en alternativ del av rute for kryssing av vidda øst – vest. Det samme gjelder sti mellom Besså og Hedlo turisthytter nord for Store Grananutane. Tiltaket for øvrig anbefales gjennomført for å styrke effekten av Torehytten-pakken. Det bør vurderes om tiltaket eller deler av tiltaket kan gjennomføres før 2030 for å styrke effekten av Torehytten-pakken.

Hadlaskard er samtidig et godt eksempel på hvordan åpne turisthytter og tilhørende merket stinett benyttes som grunnlag for utenlandske turoperatører og guidede turer med et svært høyt antall deltakere. Dette er ren kommersiell virksomhet med store økonomiske interesser på bekostning av villrein og naturmangfold, der merkede stier og turisthytter danner grunnlaget for virksomheten. Nedleggelse av hytter og stinett er eneste mulighet for å redusere ferdsel i et slikt landskap av ulike aktører. Informasjon og frivillighet vil aldri kunne virke.

Litlos-pakka (fase 2)

Den betjente hytta Litlos foreslås lagt ned, men beholdes som selvbetjeningshytte vinterstid. Sommerstier inn til Litlos foreslås lagt ned. For å redusere ferdselen i kalveoppvekst- og sommerbeiteområdene i vest og nordvest vurderes dette å være et svært viktig og avgjørende tiltak. Løypenettet fra sør inn til Litlos og videre nordover til Besså/Sandhaug er det løypenettet med størst ferdsel og utgjør en tilnærmet absolutt barriere for villreinen. Uten en kraftig reduksjon i ferdselen på dette stisegmentet vil effekten av Torehytten-pakken og Hadlaskard-pakken bli redusert. Spesielt om villreinen fortsatt kalver sør for Kvenna og må trekke nordvest over dette stisegmentet for å komme til oppvekst- og sommerbeiteområdene i nordvest. Litlos turisthytte og markedsføring av denne vurderes å være motoren for den store friluftslivferdselen i vest. Nødvendig reduksjon av ferdselen i Litlos-området vil trolig ikke gi økonomisk grunnlag for videreføring av dagens drift som betjent turisthytte. Dette betyr at opprettholdelse av Litlos som betjent turisthytte ikke er forenlig med hensynet til villreinen. Litlospakken vurderes som helt nødvendig for å få ønsket effekt av de andre tiltakspakkene. Tiltaket anbefales gjennomført. Siden dette er en betjent hytte er det forståelig at tiltaket ikke kan iverksettes allerede i 2026. Det bør vurderes om tiltaket eller deler av tiltaket kan gjennomføres før 2030 for å styrke effekten av de andre tiltakene.

Det kan i en første fase vurderes om Litlos turisthytte kan gjøres om til en selvbetjent hytte uten markedsføring og uten merking av stinettet tilknyttet hytta. Brukerundersøkelser viser at over 70% av brukerne av dette stisegmentet er utenlandske turister som oppgir at de nesten utelukkende følger merkede stier. Om denne gruppen ledes til andre områder kan dette tenkes å redusere ferdselen i området til et nivå som er akseptabelt av hensyn til villreinen. Litlos kan da beholdes som selvbetjeningshytte og bestå som tilbud til lokale og regionale brukere.

Nye stier / hytter helt vest på vidda (punkt 6 og 7 på kart / figur 11 i planen)

Som avbøtende tiltak ved gjennomføring av Hadlaskard-pakken og Litlos-pakken, foreslås det etablering av nye stier helt vest på vidda. Dette sammen med nye overnattingsmuligheter /

hytter. Dette innebærer at områder som i dag fremstår som urørte mht. friluftslivsferdsel vil forventes å få stor friluftslivsferdsel. Dette bla. som følge av sammenbindingen med Trolltunga og Dronningstien og den store turistsatsingen i disse områdene.

Det er feil å tilrettelegge for ny og stor ferdsel i rolige områder, når det er et mål å bedre forholdet til alt naturmangfold og restaurere sårbar natur. Foreslåtte tiltak i sti- og løypeplan bør gjennomføres uten etablering av nye stier / hytter i villreinområdet. Forslaget om etablering av nye stier / hytter i vest støttes derfor ikke.

Ferdsel til ski

Nedleggelse av enkelte løyper, samt regulering av stikketidspunkt og åpningstider på turisthyttene er et svært viktig tiltak vinterstid. Vinterferdselen på ski lar seg i mye større grad enn sommerferdselen til fots styres. Kanalisering av ferdselen i tid og rom blir dermed et viktig hjelpemiddel. For stikking av løyper må det benyttes motorkjøretøy. Dette forutsetter tillatelse til motorferdsel fra både kommunene og vernemyndighetene og kan derfor enkelt reguleres av forvaltningen. Men hvor og når det tillates stikking / oppkjøring av vinterløyper bør helst styres gjennom kommunale sti- og løypeplaner og vernemyndighetene i verneområdene.

Det foreslås nedleggelse av flere stikka løyper i nordvestre deler av vidda i området rundt Torehytten. Dette er et område med stor ferdsel også sen vinter og tidlig vår. En periode hvor reinen burde ha fått ro i disse områdene for å kunne gjenoppta tradisjonelt viktige kalve- og oppvekstområder. Nedleggelse av løypene tilknyttet Torehytten og Hadlaskard er tenkt gjort i to faser. Av hensyn til villreinen og for å få ønsket effekt bør nedleggelse av alle løypene gjøres samtidig. Størrelsen på «rolig område» uten tilrettelegging vil ellers bli for lite for villreinen.

Det foreslås å legge ned løypenettet tilknyttet Lågaros turisthytte. Dette er et viktig tiltak for å skape et større rolig område på sentrale deler av vidda, både vinterstid og på etterm vinteren, som et bufferområde for rein til påsken er over. Tiltaket vil bidra til et stort, rolig område uten tilrettelegging. Tiltaket må sees i sammenheng med foreslått nedleggelse av løypenett i nordvest og opprettholdelse av påsketraffikken på eksisterende løypenett lenger øst og nord.

En kortere periode med stikkede løyper hvor dette konsentreres til to uker tilknyttet påske synes som et fornuftig tiltak å prøve ut. Utfordringen er imidlertid påskens varierende tidspunkt. Dette gjør at stor ferdsel ved sein påske kan ha store negative effekter. På vestvidda er det spesielt viktig at stikk på sentrale løyper tas inn for å begrense vårski-ferdselen mm. etter påske. På de østre delene av vidda kan stikk i de fleste tilfeller bli stående, da ferdsel etter påske i disse områdene normalt er lite problematisk for villreinen. Det kan imidlertid vurderes å ta inn stikk på løypene Mårbu – Rauhelleren, Rauhelleren – Sandhaug, samt Rauhelleren - Stigstuv. Dette for å lage et større rolig område før reinen eventuelt trekker lenger vest. Dette vil samsvare med nedleggelse av løypenettet tilknyttet Lågaros turisthytte styrke samlet effekt av tiltakene.

Forslaget vurderes som svært viktig for å redusere forstyrrelsen på villrein og bedre dyras arealbruk. Tiltaket er et viktig ledd i å få dyra til igjen å benytte de beste kalve- og oppvekstområdene i vest/nordvest. Dersom perioden med stikkede løyper ikke kortes inn som foreslått vurderes det som nødvendig med nedleggelse av flere løyper. Å prøve ut innkortet

periode med stikkede løyper på sentral- og vestvidda (i tillegg til foreslåtte nedlagte løyper), kan støttes. Dette vil i meget stor grad hensynta de betjente turisthyttenes inntjeningsmulighet vinterstid, da dette er tilknyttet påsketrafikken i fjellet. Kommunene kan følge opp dette i lokale kommunedelplaner for stier- og løyper, samt i vilkår ved tillatelser til motorferdsel ifm. stikking og drift av turisthyttene. Om tiltaket ikke viser seg å være tilstrekkelig for å gi dyra ro i april, må tilrettelegging tilknyttet påske reduseres.

Sikringsbuer og låste hytter

Det er i dag en etablert praksis der sikringsbuene benyttes som ekstra overnattingskapasitet i høysesongen. Dette i strid med forutsettingene for oppføring av sikringsbu. Det er også slik at disse ofte er åpne for bruk utenfor sesongene. Hyttene kan være «stengt», men er tilgjengelig med f.eks. DNT-nøkkel. Bruk av sikringsbuene må opphøre. Stengte hytter må være fysisk låst uten mulighet til å låse seg inn med tilgjengelige nøkler. Nøkkel kan eventuelt være i eget «sikkerhetsskap» som kan åpnes fysisk ved reell nød.

Formidling

For å spre kunnskap om villrein og hvordan den enkelte friluftslivsutøver og andre brukere av vidda best kan ta hensyn til villreinen foreslås ulike informasjonstiltak. Det er viktig med tett involvering av DNT og andre friluftsliv- og reiselivsaktører for formidling av kunnskapen. Det må imidlertid vektlegges at kunnskapen og det som formidles er kvalitetssikret faglig av forvaltningen og andre kunnskapsmiljøer om villrein. En ser alt for ofte at den informasjon aktørene selv formidler toner ned den negative effekten aktørenes egen aktivitet har på villreinen og retter fokuset mot annen aktivitet. Informasjonen vil da i stor grad ha som hensikt å fremstille aktøren som «villreinvennlig» og gi brukeren god samvittighet. Det hjelper f.eks. lite at en fotturist som vandrer på en sti får info i fjellet om ikke å forstyrre villrein en tilfeldig skulle se, om det er summen av ferdsel langs den aktuelle sti som er problemet for villreinen. Informasjon om ikke å velge den turen i utgangspunktet er det som kan bidra til redusert forstyrrelse av villreinen.

Forvaltningen (deriblant verneområdemyndighetene) og Norsk villreinsenter må i større grad involveres i hva som skal formidles og hvordan. Det må etablere tydelig informasjon uavhengig av friluftsliv-/ turistaktørene. Det kan være positivt med anbefalte turer, men det må vektlegges sterkere å informere om hvor og når det ikke anbefales fotturer / friluftsliv av hensyn til villreinen. Med svært mange tilreisende og utenlandske besøkende er det viktig at informasjonen er tydelig og konkret. Informasjonen må også nå potensielle besøkende før de planlegger sine turer. Lokalbefolkningen rundt Hardangervidda har i stor grad nødvendig kunnskap og deres bruk av fjellet er i de fleste tilfeller ubetydelig i forhold til antall tilreisende. Informasjon må derfor i stor grad rettes mot tilreisende brukere.

En utvelgelse av anbefalte innfallsporter og turruter kan være et nyttig grep. Dette forutsetter imidlertid at disse er på rett sted. Markedsføring av disse kan imidlertid innebære en risiko for at den samlede ferdselen for området øker gjennom at flere oppsøker Hardangervidda. Et slikt tiltak må derfor kombineres med nedleggelse av problematiske stier- og løyper. Utvelgelse av innfallsporter må skje i tett samarbeid med kommunene slik at dette kan sees i sammenheng med annen turistsatsing, næringsliv og tilrettelegging for bygdenært friluftsliv.

Sonering av ferdsel

På Hardangervidda er det en økende grad av friluftslivferdsel som ikke direkte er avhengig av merkede stier og løyper. Dette er aktiviteter som kiting, hundekjøring og sykling. Kiting og hundekjøring foregår i dag helt uten forvaltningsmessig styring eller regulering. Sykling (ikke el-sykkel) kan i verneområdene foregå på veier og sleper godkjent for motorferdsel. Dette foreslås styrt gjennom at forvaltningen peker ut bestemte områder hvor aktiviteten kan foregå til ulike tider.

Aktiviteter som kiting, hundekjøring og sykling ol. bør ikke tillates i villreinområdet. Dette er aktiviteter som må styres dit de ikke er til skade for villrein og annet naturmangfold. Forvaltningen har i dag få virkemiddel til å styre disse friluftslivsformene og alt er i praksis basert på frivillighet. Dette gjør at en må være forsiktig med å peke ut aktuelle områder som i fremtiden kan tenkes ikke å være egnet for denne type aktivitet. Forslag om kiteområder på nordsiden av rv. 7 i viktige trekkområder for villreinen bør av den grunn tas ut som anbefalte kiteområder. I dag er det av hensyn til cwd ikke ønskelig med trekk over rv. 7, men mulighet til trekk over rv. 7 er et langsiktig mål. Det samme gjelder anbefaling om Lufsjåtangen som kiteområde fra og med påske (senest 1. april). Kiting i dette området i denne perioden er normalt ikke et problem for villreinen. Men uten gode virkemidler til å regulere aktiviteten kan det fort medføre økt aktivitet også før påske om et slikt område pekes ut som kiteområde. Lufsjåtangen bør av den grunn tas ut som anbefalt kiteområde.

Hundekjøring bør ikke tillates i villreinområdet. Det bør eventuelt kun tillates langs merkede og stikkede løyper der disse ikke ligger i viktige vinterbeiteområder. Det bør ikke tillates eller anbefales hundekjøring i barmarksperioden på fjellveier og sleper inn i villreinområdet. I barmarksperioden er det nok veier utenfor villreinområdet som kan benyttes til denne type aktivitet.

Hardangervidda har en sårbar og karrig vegetasjon hvor det lett oppstår slitasje. Det bør derfor ikke tillates sykling i fjellet, selv ikke på eksisterende stier benyttet for ferdsel til fots. Et forbud mot sykling i verneområdene synes fornuftig. Dette bør også gjelde i hele villreinområdet, med unntak for enkelte veier åpen for fri ferdsel. Veier inn i villreinområdet der det er aktuelt med eller er begrensninger på motorferdsel bør ikke tillates benyttet til sykling. Tinnhøveien går langt inn i villreinområdet og har en altfor stor ferdsel, som medfører en tilnærmet absolutt barriere for villreinen i barmarksperioden. Det er allerede innført tiltak for å redusere ferdselen på veien og det bør derfor ikke anbefales sykling på Tinnhøveien.

Teltingsforbudsoner langs Kvenna og i villreinjakta

Teltingsforbudsoner eller angivelse av teltingssoner for villreinjegerne gjøres allerede i dag på flere av statsallmenningene. Å etablere teltingsforbudsoner på viktige trekkpassasjer for villrein, spesielt langs vassdrag og i flaskehalser, kan være et nyttig tiltak. Særlig i sommer- og høstperioden hvor slike trekkpassasjer ofte benyttes til telting av både fiskere og pakkraftere m.fl. Tiltak langs Kvenna bør vurderes, men også langs andre vassdrag og andre viktige trekkpassasjer. Eksisterende teltingssoner / teltingsforbudssoner på statsallmenningene bør vurderes på nytt og eventuelle reguleringer må gjelde alle brukere.

Ferdselsforbud i kalvingsområder

Ferdselsforbud kan være et aktuelt tiltak i enkelte områder om ikke andre tiltak har ønsket effekt. Men det viktigste tiltaket er å ikke tilrettelegge for ferdsel med stikka løyper og merkede stier, samt stenge turisthytter og stoppe markedsføring av turer i kalvings områdene. Dette må gjøres både i forkant og i etterkant av selve kalvingsperioden.

Annen forstyrrelse

Planen omhandler kun friluftslivsferdslen. Annen forstyrrelse fra f.eks. motorferdsel er ikke en del av denne planen og må vurderes i andre prosesser og planer. I felles sti- og løypeplan er det flere steder satt som forutsetning for tiltak rettet mot friluftslivsferdselen at det også foretas endringer i motorferdselen. Tiltak som foreslås i sti- og løypeplan må gjelde friluftslivsferdselen og kunnskap om den negative påvirkning dette har for villrein. Tiltak rettet mot annen forstyrrelse må vurderes i andre prosesser og planer. Eventuelle tiltak rettet mot motorferdsel må vurderes og iverksettes uavhengig av tiltak for friluftsliv og omvendt. Det er selvsagt summen av forstyrrelse eller reduksjon av forstyrrelse som er avgjørende for villreinen. Siden tiltak for forskjellige områder må gjennomføres i ulike prosesser, kan det ikke være slik at alle tiltak må «vente på hverandre» eller forutsette at andre tiltak er gjennomført. Da vil det ikke skje mange endringer.

Forventning til kommunene

Statlige myndigheter har i Stortingsmelding for villrein og utkast til tiltaksplaner for villrein, uttrykt sterke forventninger til kommunene som planmyndighet. Dette når det gjelder å ta hensyn til, og bedre forholdene for villreinen gjennom sin rolle som planmyndighet. Regional sti- og løypeplan angir noen forventninger til kommunen, men nevner ikke det viktigste tiltaket relatert til styring av friluftslivsferdsel i kommunene, som er utarbeidelse av lokale kommunedelplaner for stier- og løyper.

Felles sti og løypeplan for Hardangervidda er som regional plan ikke noen juridisk bindende dokument. Kommunene kan derimot gjennom utarbeidelse av kommunedelplan for stier og løyper utarbeide en juridisk bindende sti- og løypeplan etter plan og bygningsloven. Som planmyndighet har kommunen en sentral og viktig rolle i å styre ferdselen gjennom å regulere hvor det skal, eller ikke skal tillates merking av stier og løyper. En kommunedelplan for stier og løyper gjelder innenfor hele kommunen, inkludert verneområdene. For etablering og merking av nye stier- og løyper innenfor verneområdene må det i tillegg til godkjenning i kommunal sti- og løypeplan foreligge godkjenning fra vernemyndighetene. For nedleggelse av sti- eller løyper bør dette kunne gjøres enten av kommunen gjennom vedtatt sti- og løypeplan eller beslutning fra vernemyndighetene. På samme måte som offentlige myndigheter forventer at kommunen som planmyndighet skal gjennomføre planvask når det gjelder utbyggingsplaner, må kommunen kunne gjennomføre planvask når det gjelder stier- og løyper. Dette henger i stor grad sammen. Målet om bedre ivaretagelse av villrein og naturmangfold gjelder i begge tilfeller. Forslag til omlegging av sti- og løypenettet på Hardangervidda for mer villreinvennlig ferdsel må følges opp i kommunalt planarbeid og dette bør stå sentralt i videre arbeid med felles sti- og løypeplan.

Forventning til vernemyndigheten

Innenfor verneområdene bør det forventes at verneområdemyndigheten gjennomfører nedlegging og omlegging av stier- og løyper der dette ansees som nødvendig, men ikke gjøres frivillig av tilrettelegger eller andre myndigheter

Sak 24/25: Høring tiltaksplan villrein – 2. behandling

Villreinutvalet vedtok i sak 20/25 høringssvar på forslag til tiltaksplan for villrein på Hardangervidda. Høringssvar er sendt departementet. Forslag til utdypende høringssvar ble drøftet. Følgende utdypende innspill sendes departementet:

Det vises til Klima- og miljødepartementet sin høring på forslag til tiltaksplan etter kvalitetsnormen for villrein på Hardangervidda – ref. 25/2668. Villreinutvalet har tidligere gitt uttale til tiltaksplanen, men vil med dette komme med ytterligere innspill. De to høringssinnspillene må sees i sammenheng.

Endring av DNT sitt nett av merkede stier og hytter– sommer.

Den største trusselen for villreinen på Hardangervidda er den store mengden friluftslivferdsel langs DNT sitt merkede sti- og løypenett. Endringer i DNT sitt stinett som foreslått i regional sti- og løypeplan for Hardangervidda (er nå på høring) må inn som tiltak og gjennomføres.

Hovedårsaken til villreinens manglende arealbruk i kalve-, oppvekst- og sommerperioden er DNT sitt merkede stinett vest og sentralt i villreinområdet. Uten kraftige tiltak og endringer i dette stinettet vil reinen ikke kunne få bedre livsvilkår. Dette er bl.a. dokumentert i NINA-rapportene 1903 og 1909.

Flertallet av friluftslivutøverne som benytter DNT sitt løypenett på vest er tilreisende turister, hvorav en meget stor andel utlendinger. Nesten alle oppgir at de følger merket sti og har funnet turmål / turrute gjennom markedsføring på internett. Dette betyr at om sti legges ned (merking fjernes) og markedsføring opphører, så vil de gå andre steder med merkede stier. De vil ikke begynne med «villcamping» utenfor merkede stier. Dette gjør at endringer i det merkede og markedsførte stinettet vil ha stor effekt for å styre hovedtyngden av friluftslivferdsel sommerstid. Uten reelle og store endringer i DNT sitt stinett vil det ikke bli bedring for villreinen.

Følgende tiltak må gjennomføres raskt og betraktes som en minimumsløsning for å kunne bedre villreinen arealbruk og livsvilkår:

- Litlos turisthytte må enten legges ned eller gjøres om til selvbetjeningshytte med begrenset åpningstid.
- DNT-sti mellom Litlos og Besso må legges ned og merking fjernes.
- DNT-sti mellom Litlos og Hadlaskard må legges ned og merking fjernes.
- Torehytten må legges ned. Tilstøtende DNT-stier må legges ned og merking fjernes.
- Hadlaskard th. må legges ned. Tilstøtende DNT-stier må legges ned og merking fjernes.
- Hellevassbu turisthytte må stenges i perioden 1. mars – 15. august. Tilstøtende DNT-stier må legges ned og merking fjernes.

- Lågaros turisthytte må legges ned. Tilstøtende DNT-stier må legges ned og merking fjernes.
- Nedlagte merkede stier må fjernes fra ut.no, VistitNorge, kartbaser mv.
- Det må innføres teltingsforbud i viktige trekkpassasjer.

Dette vil utvide det området villreinen de siste 25 år er presset inn på i kalve- oppvekst- og sommerperioden. Dyra vil med det kunne få tilgang til de tradisjonelle og fra naturens side beste beiteområdene. Viktigheten av dette ble allerede beskrevet i NOU1974 om Hardangervidda, men ingen ting er fulgt opp i ettertid. Forvaltningen må nå ta ansvar av hensyn til villrein og annet dyreliv.

Endring av DNT sitt nett av merkede løyper og hytter – vinter.

For å gi villreinen ro på vinteren og frem til kalvingen i mai måned, må den vinterbaserte friluftslivsaktiviteten reguleres. Endringer i DNT sitt løypenett som foreslått i regional sti- og løypeplan for Hardangervidda (er nå på høring) må inn som tiltak og gjennomføres. I de ønskede kalvings områdene må villreinen få ro i april og mai. Forstyrrelser i denne perioden vil påvirke dyras valg av kalvingsområde.

Som en minimumsløsning må det raskt gjennomføres følgende tiltak:

- Litlos turisthytte må enten legges ned eller gjøres om til selvbetjeningshytte med begrenset åpningstid.
- Torehytten og tilknyttet løypenett må legges ned.
- Hadlaskard th. og tilknyttet løypenett må legges ned.
- Lågaros th. og tilknyttet løypenett må legges ned.
- Stikkede løyper nord og øst i villreinområdet må ikke tillates stikket før tidligst «påskeperioden»
- Stikka løype mellom Litlos og Besso må legges ned. Alternativt må den ikke tillates å være stikket etter 10. april.
- Turisthytter, fjellstyrehytter og andre utleiehytter i viktige vinterbeite- og kalvingsområder må holdes låst (kun eventuelt sikkerhetsnøkkel i eget skap som kan åpnes fysisk ved reell nød) i perioden 1. november til påske.
- Dagens påsketraffikk / vårtrafikk i vest vurderes ikke bærekraftig for villreinen og må reduseres.

Speilvendingsprinsippet og styring av friluftslivferdsel

I villreinområdet må det innføres et speilvendingsprinsipp for styring av friluftslivferdsel og friluftslivsformer som ikke er til fots eller ski. Dette på samme måte som for motorferdsel. Alle ferdselsformer (som f.eks. kiting, hundekjøring, sykling og pakkrafting) må forbys i villreinområdet. Det bør eventuelt kun unntaksvis tillates slik aktivitet i områder og i tidsrom dette ikke er i konflikt med villreinhensyn. Denne vurderingen må gjøres ut fra kunnskap om villreinområdet og uavhengig av kunnskap om hvor reinen er til enhver tid.

Kiting og hundekjøring er friluftslivsformer som i utgangspunktet ikke behøver eller nødvendigvis følger merkede vinterløyper. Merkede løyper og ikke minst tilgang på «åpne» turisthytter (og eventuelt andre tilgjengelige hytter) er imidlertid en viktig «motor» i denne aktiviteten. Dette gjennom å gi sikkerhet, proviantering ol. ved behov. Ved fysisk stengte hytter

vil disse rammevilkårene forsvinne og slik virke dempende på denne type aktivitet inne på sentrale deler av villreinområdet. Dette om forvaltningen ikke får et fungerende regelverk som kan forby slik aktivitet. Frivillige ordninger har vist seg ikke å fungere for styring av friluftslivferdsel, som f.eks. kiting.

Markedsføring friluftsliv

Markedsføring av Hardangervidda som turområde må reduseres. Det er ikke en løsning med mer markedsføring av andre traseer enn de som allerede markedsføres i dag. Markedsføring av stier- og løyper som er nedlagt eller i konflikt med villrein må opphøre. Sentralt her er ut.no, VisitNorway og kartverket.

Motorferdsel – lovverk og saksbehandling

Det er ikke behov for strengere lovverk for regulering av motorferdsel innenfor villreinområdet. Gjeldende lovverk er sterkt og strengt når det gjelder motorisert ferdsel, både innenfor og utenfor verneområdene. Det er evaluering av praksis og valg av løsninger som er rett metode for vurdering av tiltak knyttet til villreinen. Mange av tiltakene knyttet til motorferdsel synes å bygge på manglende kunnskap om faktiske forhold, snarere enn dårlig forvaltning. Eventuelle tiltak må som for andre områder være kunnskapsbasert om de skal være målrettet for å bedre forholdene for villreinen. Det er behov for økte ressurser til å håndtere motorferdsel både innenfor og utenfor verneområdene. Digitalt saksbehandlingssystem kan bidra til mer effektiv saksbehandling og helhetlig vurdering. Et godt system for god statistikk over brukte turer må vektlegges, da det er viktigere enn gitte turer. Dette vil gi økt kunnskap for alle om utført motorferdsel og de faktiske forhold.

Behov for motorisert ferdsel

Hardangervidda er et meget stort område som grovt regnet er 100 x 100 km. Dette gjør at motorisert transport er nødvendig for drift av turisthytter, landbruksvirksomhet, jakt, fiske, forvaltning av villrein mm. Mange av forslagene knyttet til motorisert ferdsel (og utkast til ny motorferdsellov) vil gjøre det umulig med drift og nytte av utmarksressurser som jakt og fiske.

De ulike områdene av Hardangervidda har ulike forutsetninger og muligheter når det gjelder valg av motorisert transport. I Vestland er det i hovedsak bruk av helikopter som er alternativet. Dette da det ikke er mulighet for bruk av båt, manglende flylandingsvann og få sleper (flere sleper er tidligere stengt ifm. revidering av verneforskriften) / veier. I Telemark er det store områder som er tilgjengelig via veier, sleper og store vann for båttransport. Samtidig er det områder som er tilgjengelig med både sjøfly og helikopter. I Buskerud er det i hovedsak sleper som dekker transportbehovet og som er det beste alternativet. Noen områder har behov for bruk av helikopter. Lufttransport benyttes imidlertid i svært liten grad. Når det gjelder lufttransport så er det for Hardangervidda som helhet, helikopter som er hovedtilbudet. Dette da det er få sjøfly tilgjengelig.

Dette betyr at det ikke er en løsning å forby den ene eller andre typen av motorferdsel. Det er behov, muligheter og hva som vurderes å være det beste alternativet som må ligge til grunn. Et ensidig fokus på reduksjon i motorferdselen vil også bli lite målrettet. Det er eventuelt skadelig ferdsel som må endres. Behovet for transport i jakta vil variere svært mye ut fra kvoter / antall

dyr som skal felles. Bare de siste 25 årene har årlig uttak variert fra null til 4.000 dyr. Det gir derfor lien mening å snakke om reduksjon ut fra dagens behov (450 felte dyr), uten å ta inn over seg fremtidig behov ifm. jakta.

Forbud mot bruk av helikopter ifm. villreinjakt

Forslaget om å forby bruk av helikopter for transport av villreinjegere, utstyr og felte dyr støttes ikke og er ikke objektivt begrunnet. Et slikt forbud vil gjøre «80%» av de beste jaktområdene utilgjengelig for jegerne. Dette vil medføre at jakt som forvaltningsverktøy ikke lenger vil fungere. En målrettet bestandsforvaltning vil med det ikke være mulig. Resultatet vil bli ukontrollert bestandsvekt og overbeite, med negative følger for dyras kondisjon, kalvetilvekst og overlevelse. Dette om det ikke gjennomføres årlig uttak i statlig regi og da nødvendigvis med omfattende bruk av motorisert ferdsel. Dette vil innebære et paradigmeskifte i bestandsforvaltning av villrein og ha omfattende negative konsekvenser.

Motorferdsel ved bestandsovervåking

En målrettet bestandsforvaltning er en helt avhengig av kunnskap om bestandenes størrelse, kalvetilvekst og struktur. Det gjennomføres i dag årlige kalve- og strukturtellinger på Hardangervidda. Ved kalvetelling benyttes helikopter til søk og fotografering av flokker fra luft. I 2025 var rammen 4 timer flytid i løpet av en dag. Strukturtelling ble gjennomført i løpet av en dag der det ble benyttet helikopter til søk og forflytting av mannskap – totalt 3 timer flytid.

Forslaget om å redusere bruk av helikopter ved disse tellingene vil medføre at de ikke kan gjennomføres. Tidsbruk og økonomisk ramme for gjennomføring av disse tellingene er allerede i dag på grensen av hva som er forsvarlig for å sikre et godt resultat. I dag er det tilgang til nok merkede dyr som gjør at en klarer å gjennomføre disse tellingene med så liten ressursbruk. Uten tilgang til nåtidsposisjon for mange gps-merkede dyr vil telling måtte gjennomføres på «gamle-metoden». Dette innebærer telling over flere dager og en mye mer omfattende bruk av helikopter og fly for å finne flokkene.

For å sikre et bedre tallgrunnlag for forvaltningen av villreinen er det behov for mer ressurser for økt flytid. Det har i en årrekke vært hevdet at andre metoder kan benyttes, som droner, satellitter osv. I realiteten er dette kun en ønsketenkning og ikke reelle alternativ for Hardangervidda i dag. Selvsagt kan droner benyttes til fotografering. Det er imidlertid ikke fotograferingen, men det å finne flokkene som skal fotograferes, som er utfordringen på Hardangervidda. Dronene kan i dag hverken søke av eller finne villreinflokkene på et så stort område som Hardangervidda.

Det er kun tilgang til oppdaterte gps-posisjoner fra et stort antall merkede dyr som kan holde ressursbruk og flytid på et lavt nivå. Det er kun helikopter som kan benyttes ved kalve- og strukturtelling (ikke fly).

GPS-merkede dyr og tilgang til posisjoner

Tilgang til dyreposisjoner fra gps-merket villrein må være tilgjengelig for forvaltningen, ikke bare forskningen. I dag er blant annet gps-merking av villrein, elg, og hjort på Hardangervidda

begrunnet i et forvaltningsmessig behov. Data benyttes selvsagt til forskning, men det er forvaltningens behov som er tungtveiende for gjennomføring av merking.

Dyreposisjoner må være tilgjengelig for forvaltningen ifm. planlegging og gjennomføring av kalve-, struktur, og minimumstillinger. Tilgang til historiske posisjoner og ikke alt for gamle posisjons-data må kunne benyttes av offentlig forvaltning ifm. planprosesser og arbeid med tiltak for å bedre forholdene for villreinen når det er relevant. Tilgang til dyreposisjoner må være tilgjengelig for oppsyn ifm. relevant arbeid for dokumentasjon og oppfølging av dyra, bl.a. relatert til cwd.

Tilsynsutvalet i Vestland har i flere år av hensyn til villreinen forsøkt å styre den motoriserte ferdselen vinterstid. Dette gjennom å stenge traseer for motorisert ferdsel om det er villrein i nærheten eller dyra forventes å trekke mot de aktuelle områdene med motorferdsel. Siden motorisert ferdsel er basert på løyver så kan dette styres effektivt (ingen frivillig ordning for brukerne). Så lenge det finnes et stort nok antall merkede dyr bør denne ordningen kunne videreføres og videreutvikles. Tiltaket bør også evalueres objektivt av forskningsmiljøer med rett kompetanse, for å øke kunnskapsgrunnlaget. En må samtidig evaluere annen ikke-motorisert ferdsel på de samme traseene når disse er stengt for motorferdsel. Å stenge traseer for motorisert ferdsel vurderes ikke å kunne ha negativ effekt for villreinen, kun positiv eller ingen effekt. Det er derfor ingen fare å prøve ut slike ordninger der ferdselen er løyvebasert og kan styres 100% av forvaltningen. Det må imidlertid presiseres at det ikke skal merkes villrein med den hensikt å styre menneskelig ferdsel ved hjelp av sanntids posisjoner. Derimot bør det kunne høstes erfaring med en slik ordning om det av andre hensyn allikevel gps-merkes villrein.

Tilgang til sanntids posisjoner fra gps-merkede villrein skal ikke benyttes til styring av ikke-motorisert menneskelig ferdsel som f.eks. kiting. All erfaring viser at slike ordninger ikke fungerer for villreinen, der det er brukere som frivillig må følge anbefalinger og der den enkelte bruker ikke kan nåes og formelt styres av forvaltningen. Det blir alltid for sen respons på slik styring. I praksis blir også for små arealer omfattet (av hensyn til folk) for at det er relevant for villreinen. Villreinen kan heller ikke trekke inn i områder med stor menneskelig aktivitet. Vedvarende forstyrrelse i et område vil med slike ordninger kun opprettholde den forstyrrende aktiviteten og gi aktørene mulighet til å fortsette, uavhengig av dyrenes behov. Tiltak for å skape ro og redusere barriere effekter fra friluftslivsferdsel må basere seg på løsninger som fungerer uten kunnskap om hvor dyra befinner seg til enhver tid.

Tiltak bestandsforvaltning

Det foreslås noen tiltak rettet mot bestandsforvaltningen (tiltak 24, 25 og 26). Dette er kjente tema som har vært drøftet i årtider og ulike løsninger er forsøkt. Tiltakene inneholder slik ikke noe nytt og synes fristilt fra mål i tiltaksplanen.

Hardangervidda har i dag en for lav andel voksen bukk iht. kvalitetsnormens ramme for god tilstand. Dette skyldes cwd-tiltak. Det å øke andel voksen bukk og slik oppnå god kvalitet i kvalitetsnormen er enkelt, det er bare å felle færre voksne bukker et par år.

Selektivt uttak av små dyr i jakta vil bidra til at gjenværende dyr vil ha bedre kvalitet. Fra tamreinnæringen vet en at dette fungerer. Utfordringen på Hardangervidda er hvordan gjøre

dette i praksis, når det er utfordrende nok å felle rett antall dyr. Dårligere rammevilkår for jegerne med tanke på jaktutøvelsen (som bl.a. foreslått i tiltaksplanen og ny motorferdsellov), vil gjøre dette enda mer urealistisk å få til i stort nok omfang. Selvsagt bør det være fokus på dette, men tiltaket vurderes kun å være supplerende til andre viktigere tiltak. Uten tiltak som gir reell endring og bedring i dyrenes arealbruk i kalve- oppvekst og sommerperioden, vil det ikke kunne forventes bedring i dyrenes kondisjon og kalvevekter.

«Ingen skal bidra med alt, men alle skal bidra med litt»

Det må prioriteres «få» kraftfulle tiltak der dette er objektivt begrunnet og målrettet, fremfor mange lite effektive og lite målrettede tiltak. Strategien om at *«ingen skal bidra med alt, men alle skal bidra med litt»* er ikke målrettet og vil ikke fungere. Dette da villreinens utfordringer ikke skyldes menneskelig påvirkning som er likt fordelt mellom ulike aktører / brukere av fjellet. En slik strategi vil i hovedsak «plage» brukerne (og spesielt eiere og bruksberettigede) av fjellet og i mindre grad bedre forholdene for villreinen. Tiltaksplanen må skille på viktige hovedtiltak og mindre supplerende tiltak. Det er ikke antall tiltak, men hvilke tiltak som har betydning. De aller fleste tiltak som foreslås i tiltaksplanen, vil dessverre ikke bedre forholdene for villreinen eller bidra til middels kvalitet innen 2050.

Villreinutvalet vil oppfordre departementet til å utforme en tiltaksplan med utgangspunkt i de viktigste tiltakene i anbefalingen fra statsforvalterne. En reell og nødvendig dialog med private grunneiere, fjellstyrer og lokal villreinforvaltning må gjennomføres før endelig tiltaksplan ferdigstilles.

Sak 25/25: Minimumstelling 2026

Villreinutvalet har hatt møte med flyselskap mht. tilgang til fly til telling. Det er tilgang til 2-3 fly, men innenfor utvalets økonomiske rammer pr. dd. er det mest aktuelt med bruk av 2 fly. Bakkemannskap må finnes for hver av de foreslåtte søkområdene. Dette gjøres lokalt i hver kommune og det må være en ansvarlig for koordinering av bakkemannskap i hver kommune. Lokalt mannskap må sørge for tillatelse fra grunneier / fjellstyre for kjøring. Innspill på bakkemannskap sendes Tank-Nielsen. Sekretariatet søker om motorferdsel tillatelser fra kommunene og tilsynsutval. Forslag til personer som kan være med i fly som fotograf / gps-ansvarlig sendes sekretær.

Sak 26/25: Eventuelt

Villreinutvalet vurderer om det skal sendes ut et brev til alle vald med oppfordring til nekt av stikking av DNT sine vinterløyper og nekt av motorferdsel til dette. Dette for å presse frem for villreinen nødvendige nedringer i sti- og løypenettet. Dette etter anmodning fra HG. Sekretær utformer et forslag til brev og saken behandles på kommende møte i villreinutvalet.

Rødberg, 29.10.2025

Svein Erik Lund